

J. W. GOETHE TVORBENI NAGON¹

preveli s njemačkog jezika
GORAN BAKSA
HRVOJE BAKSA
Filozofski fakultet,
Sveučilište u Zagrebu
goranbaksa@hotmail.com
sonny0310@hotmail.com

O onome što je u spomenutoj važnoj stvari učinjeno, izjašnjava se Kant u svojoj *Kritici moći suđenja* na sljedeći način: „S obzirom na teoriju epigeneze nitko nije postigao više, kako za njen dokaz tako i za utemeljenje pravih principa njene primjene, dijelom kroz ograničenje njene prekomjerne upotrebe, nego što je gospodin Blumenbach.”

Jedno takvo svjedočanstvo savjesnog Kanta potaklo me da se ponovno prihvatim Blumenbachova djela,² koje sam doduše ranije bio čitao, no koje nisam savladao. Ovdje sam našao mojega Caspara Friedricha Wolffa kao srednjeg člana između Hallera i Bonneta s jedne, i Blumenbacha s druge strane. Wolff je morao u svrhu svoje epigeneze pretpostaviti jedan organski element, iz kojega su se onda prehranjivala bića određena za organski život. On je toj materiji dao jednu *vim essentialem*, koja se pripaja svemu što bi sebe sama htjelo proizvesti i time sebe uzdignuti na rang onog proizvođačkog samog.

Izrazi te vrste ostavljaju još nešto što bi bilo poželjno; jer na nekoj organskoj materiji, koliko god se ona mislila živom, uvijek ostaje prilijepljeno nešto tvarno. Riječ „sila” označuje ponajprije nešto samo fizičko, čak mehaničko, a to što se treba organizirati iz one materije, ostaje nam mračnom, nepojmljivom točkom. Blumenbach je pak zadobio ono najviše i posljednje kod tog izraza, antropomorfizirao je riječ zagonetke i to o čemu se govorilo imenovao jednim *nisus formativus*, jednim nagonom, žestokom djelatnošću, kojom bi se trebala ostvarivati tvorba.

Promotrimo li sve to detaljnije, imali bismo to kraće, udobnije i možda temeljitije kada bismo priznali da u svrhu promatranja toga što imamo pred sobom moramo pridati jednu prethodeću djelatnost, i da, ako želimo misliti neku djelatnost, moramo joj podastrijeti neki prikladan element na kojemu bi ona mogla djelovati, i da naposljetku tu djelatnost moramo misliti zajedno s tom podlogom kao da one nastavljaju zajedno postojati i da su vječno istovremeno

1 „Bildungstrieb” – tekst datira iz 1810., a prvi put je tiskan u svesku: *Zur Morphologie* I, 2, 1820. Prijevod prema izdanju: J. W. Goethe, *Werke. Hamburger Ausgabe in 14 Bänden*, Bd. 13, *Naturwissenschaftliche Schriften* I, str. 32–34. – Nap. prev.

2 Misli se na djelo Johanna Friedricha Blumenbacha, *Über den Bildungstrieb*, iz 1789. godine. – Nap. ur.

prisutne. Personificira li se to golemo, pristupa nam kao neki bog, kao stvoritelj i održavatelj, kojega smo na svaki način pozvani moliti, štovati i slaviti.

Vratimo li se natrag u polje filozofije i promotrimo li evoluciju i epigenezu još jednom, tada nam te riječi izgledaju kao one s kojima smo se tek zavaravali. Učenje o umetanju³ dakako vrlo brzo postaje odbojno nekome tko je višeg obrazovanja; ali pri učenju o nekom preuzimanju i primanju ipak se uvijek pretpostavlja neko preuzimajuće i koje treba preuzeti, a ako više ne možemo misliti nikakvu preformaciju, onda dolazimo do jedne predelineacije, predeterminacije, do jednog prestabiliranja, i kako god da se zvalo sve to što bi moralo prethoditi, sve dok ne bismo bili u stanju nešto opaziti.

No toliko se ipak usuđujem tvrditi, da kada neko organsko biće stupa u pojavu, jedinstvo i sloboda tvorbenog nagona ne mogu se shvatiti bez pojma metamorfoze.

Za kraj jedna shema, radi poticanja daljnjeg razmišljanja:

	Tvar	
	Možnost	
	Snaga	
	Sila	Život
	Težnja	
	Nagon	
	Forma	

³ *Einschachtelungslehre*, doslovce „nauk o u-slagivanju” ili *preformacijski nauk*, naziv je za teoriju o razvoju organizama putem preformiranog nasljeđivanja. Po tom shvaćanju, prisutnom u 17. i prvoj polovici 18. st., potomci uvijek nasljeđuju unaprijed formirane „dijelove” prisutne kod roditeljskih organizama. Teoriju je smijenila ideja *epigeneze*. – Nap. ur.